

II: Morfologia

Els treballs dedicats a la Morfologia formen una unitat dins l'obra general, ocupen la segona part del volum primer i tenen numeració pròpia. Descriuen de manera aprofundida i entenedora tots els aspectes relacionats amb l'estructura dels mots; són deu capítols que es poden agrupar de la manera següent: 1) el primer explica els conceptes elementals que cal conèixer per a comprendre la descripció de l'estructura morfològica i la dels processos que intervenen en la flexió i en la formació dels mots; 2) els quatre capítols següents tracten de la flexió, de manera que dos estan dedicats a la flexió nominal i els dos restants, a la flexió verbal; 3) quatre treballs més s'ocupen de la formació de mots, i tracten, respectivament, de la derivació, de la composició, de la fraseologia i les

locucions, i dels altres procediments de creació de mots; 4) un capítol final sobre la cliticització clou aquesta part de Morfologia.

1) El capítol *Morfologia: aspectes generals*, de Joan Mascaró, serveix d'introducció a la resta de treballs; caracteritza i exemplifica les unitats fonamentals de l'estructura morfològica i exposa de manera entenedora alguns conceptes abstractes i alguns processos formals que hi estan relacionats. Presenta la distinció entre morfemes i clítics, i, basant-se en la flexió, estableix la diferència entre mot compost i locució; explica i il·lustra conceptes com: morfema i morfema amb forma fonològica absent, allomorfa, flexió defectiva o productivitat lèxica. Pel que fa a la classificació dels mots, parteix de les nou classes convencionals, indica les que poden funcionar com a nucli de sintagma i especifica la classe dels determinants; en la part final, a propòsit de les interjeccions, comenta i sistematitza la naturalesa categorial i semàntica d'una sèrie de mots de difícil classificació. Malgrat l'aparença de simplicitat, es tracta d'un estudi molt elaborat que fa comprensibles els elements bàsics de la morfologia; al començament del primer punt, però, els conceptes *arrel* i *radical* no semblen prou precisos.

2) De la flexió, se n'ocupen quatre capítols que són complementaris: *Gènere i nombre en els noms i en els adjectius*, d'Esteve Clua, *Paradigmes flectius de les altres classes nominals*, de Jordi Colomina i Castanyer, *Flexió verbal regular*, de Maria Pilar Perea, i *Flexió verbal irregular i verbs defectius*, de Max Wheeler. El primer treball explica les diferències en la naturalesa flectiva dels adjectius i dels noms, i detalla i sistematitza tota la casuística general del gènere i del nombre en els mots catalans que pertanyen a aquestes dues classes; comença pel gènere i el nombre dels adjectius i, de manera ordenada i detallada, va descrivint les marques i els processos fonològics associats a la flexió de gènere, primer els més regulars i després els més singulars; interpreta de manera plausible les diferències fonètiques de tipus dialectal associades al gènere i fa observar que, en els adjectius, és més sistemàtica i regular la flexió de nombre que la de gènere. En el cas dels noms, l'article d'Esteve Clua parteix de la inherència del gènere i dona una interpretació de cada una de les classes d'elements externs al radical que indiquen gènere en els noms del català; també, a propòsit del gènere, dedica un punt del treball a l'anàlisi de les diferències morfològiques i semàntiques que o bé van associades a l'oposició mascle / femella en alguns noms com *gall* i *gallina* o bé van associades a algunes altres diferències semàntiques, com *crit* i *criada*, o *cistell* i *cistella*; pel que fa al nombre, assenyala les marques i els canvis morfològics i presenta la casuística dels noms sense variació de nombre i la dels defectius que o no tenen la forma del singular o no tenen la del plural.

El treball de Jordi Colomina està estructurat en nou parts, que s'ocupen, respectivament, de l'article, dels demostratius, dels possessius, dels interrogatius, dels numerals, dels quantitius, dels indefinits, dels pronoms personals forts i dels clítics pronominals. En general, cada una d'aquestes parts té una estructura similar: classifica, en forma de quadre, les formes de cada classe, descriu les característiques generals i explica en detall les diferències relacionades amb la variació dialectal, amb la variació històrica i, més ocasionalment, amb la variació pragmàtica. En el cas de l'article, hi figuren les formes de flexió i les contractes, els usos sil·làbics i asil·làbics, les variants que han perviscut de l'article clàssic, les variants de l'article salat i les diferents formes de l'article personal; es detalla la vitalitat geogràfica de cada variant. En els demostratius s'expliciten els paradigmes del sistema ternari i del binari, i les variants dialectals de cada un. Els possessius s'agrupen a partir de la distinció entre tòpics i àtons, se n'especifiquen alguns usos dialectals i pragmàtics i les formes del paradigma clàssic. El treball enumera les formes dels interrogatius; i, pel que fa als numerals, detalla els aspectes generals i els usos dialectals de les formes de cada classe (cardinals, ordinals, fraccionaris, multiplicatius i col·lectius); en els quantitius i en els indefinits, s'especifiquen també alguns usos sintagmàtics. Finalment, hi figura la relació de les formes dels pronoms personals i el comentari de les diferents variants, que en alguns llocs mantenen, pel que fa als clítics, el sistema del català antic.

El treball de Maria Pilar Perea sobre la flexió verbal regular comença amb unes reflexions sobre els models de conjugació i sobre el concepte de regularitat verbal, que, seguint un criteri domi-

nant, atribueix als verbs amb un radical uniforme. A continuació explica d'una manera molt entenedora les categories de la flexió verbal, la seva naturalesa amalgamada i les representacions fonològiques que corresponen a les variants formals dels cinc models regulars; a través de quadres, posa en relació les característiques que singularitzen els grups dialectals. En un punt dedicat a les classes verbals reproduïx el paradigma general complet i comenta la singularitat dels grups de verbs que les formen. Seguidament, i de manera molt sistemàtica, desenvolupa i comenta els esquemes de les formes no personals i dels temps simples de cada classe verbal tenint en compte els sis grups dialectals (rossellonès, central, nord-occidental, valencià, balear i alguerès). El capítol acaba amb el comentari de les formes i d'alguns usos dels temps compostos.

L'anàlisi de la flexió verbal es complementa amb l'article de Max Wheeler sobre verbs irregulars i defectius; d'entrada, el treball reprèn la reflexió sobre la relativitat dels conceptes de verb regular / verb irregular i també dona una nova interpretació al concepte de defectivitat. Explica els tipus d'irregularitat verbal; primer sistematitza la dels radicals verbals i després especifica altres classes d'irregularitat, com la de les terminacions, la dels verbs que corresponen a més d'una classe de conjugació (com *estar* o *anar*) o la dels verbs amb un patró accentual irregular. A continuació, descriu acuradament i d'una manera molt completa els tipus de verbs amb irregularitats en cada una de les categories de la flexió verbal: en les formes no personals, en la persona, en el nombre i en cada un dels temps simples, i indica les irregularitats en el radical; acaba aquesta part amb un inventari simplificat i ordenat alfabèticament dels paradigmes dels verbs irregulars on es consignen el radical i totes les variants (generals, especials o dialectals). El treball inclou un apèndix amb la llista i els paradigmes convencionals dels verbs irregulars i dels defectius.

3) Els quatre capítols dedicats a la formació de mots també són complementaris: *La derivació*, de M. Teresa Cabré, *Formació de mots: composició*, de Lluïsa Gràcia, *Altres elements lèxics*, de Mercè Lorente Casafont, i *Altres sistemes de formació de mots*, de Teresa Cabré Monné.

El treball de M. Teresa Cabré dedicat a la derivació descriu d'una manera molt senzilla aquest procediment morfològic de creació de mots i la naturalesa recursiva dels patrons que hi intervenen; després de parlar sobre la imprecisió dels límits entre la derivació i la composició, estableix una classificació general dels sufixos i dels prefixos tenint en compte dues condicions en cada cas, una de tipus fonològic (la tonicitat) i l'altra de tipus lèxic (la capacitat categoritzadora, que permet distingir els derivatius lèxics dels valoratius). A continuació, i seguint un esquema convencional que entén que un radical pertany a una de les quatre categories fonamentals (noms, adjectius, verbs o adverbis), explica detalladament els processos homocategoritzadors i recategoritzadors en la sufixació i en la prefixació, les singularitats de cada un dels dos processos, les restriccions combinatòries i la derivació sense sufix. Una aportació molt interessant són les dades i l'anàlisi sobre l'índex de productivitat dels diferents derivatius.

En l'estudi sobre la composició, Lluïsa Gràcia completa el tractament de la prefixació que s'havia iniciat en el capítol anterior i, a partir d'una separació entre els compostos i els sintagmes lliures lexicalitzats, tracta com a compostos els tres tipus d'estructures lèxiques següents: els mots prefixats amb un prefix tònic, els mots formats per una estructura compacta que no es pot considerar la lexicalització d'un sintagma (la composició pròpia, com *cobrellit*) i els compostos cultes. A l'hora de distingir la prefixació de la composició culta, separa els prefixos tòncics dels radicals cultes tenint en compte, en principi, la naturalesa categorial d'aquests elements: segons la interpretació del treball, les formes preposicionals i adverbials produeixen mots prefixats, mentre que els radicals nominals, verbals o adjectivals produeixen compostos cultes; en les llistes de prefixos que s'inclouen, però, la separació no sembla tan precisa. Els compostos propis es classifiquen segons la categoria resultant i, dins cada apartat, se n'analitza d'una manera molt detallada i completa l'estructura interna, les possibilitats flectives, la relació semanticosintàctica entre els constituents, el valor semàntic general i la productivitat de cada tipus.

L'anàlisi de la composició es complementa amb el treball de Mercè Lorente dedicat als sintag-

mes lliures lexicalitzats i a les combinacions fraseològiques. En la primera part, l'estudi precisa la naturalesa complexa d'aquesta classe d'unitats tan controvertides, delimita el seu valor lèxic i explica els processos semàntics i morfològics que les fan possibles; després n'estableix tres classes fonamentals i les analitza: les locucions, les expressions lexicalitzades amb valor expressiu (com *Àngela Maria!*) i les estructures oracionals completes (com *Tal faràs, tal trobaràs*). L'estudi aprofundeix especialment en el primer grup de construccions i, basant-se en un criteri sintàctic, separa les locucions gramaticals amb valor de preposició, de conjunció o de quantificador (com *un reguitzell de*), de les que anomena locucions lèxiques (nominals, com *mà de morter*, verbals, com *anar de bòlit*, adjectivals, com *nou de trinca*, o adverbials, com *de bon matí*), que són les que poden assumir les funcions de subjecte, predicat, complement argumental o adjunt; dedica una atenció especial a l'anàlisi de la productivitat, del valor semàntic i de la tipologia estructural de les locucions nominals.

El capítol de Teresa Cabré Monné, dedicat a la resta de procediments, clou la part de Morfologia centrada en la formació de mots. Primerament analitza els recursos creatius basats en l'expressivitat, com els hipocorístics i les onomatopeies, i els procediments que, com l'allargament, l'escurçament o la palatalització, actuen sobre els mots de creació expressiva; a partir d'aquí, tracta més a fons el truncament i la reduplicació: detalla els patrons fònics fonamentals de la reduplicació lèxica i, en el cas dels mots truncats, analitza la correlació entre l'estructura accentual i sil·làbica del mot i la forma resultant, i també les diferències de solucions entre dialectes i entre el sistema tradicional i el modern. L'última part del treball caracteritza detalladament la naturalesa morfològica i la tipologia de les sigles i els sistemes d'adaptació fonètica dels mots manllevats.

4) La secció de Morfologia acaba amb el treball d'Eulàlia Bonet, *La cliticització*, dedicat principalment als clítics pronominals. Després de caracteritzar la naturalesa lèxica, sintàctica i fonològica general dels clítics, descriu algunes de les possibilitats distribuicionals dels diferents tipus; a continuació, se centra en els pronoms febles i fa, primer, una delimitació interessant entre les funcions sintàctiques i els valors inherents d'alguns clítics, dóna una interpretació sobre la naturalesa fonològica d'aquests pronoms i analitza la combinació de les formes pronominals. La part sobre les combinacions és una descripció molt acurada que té en compte especialment les alteracions i les restriccions en la combinació de pronoms i dedica un punt a l'ordre combinatori; a més del català estàndard, s'ocupa de la variació dialectal, dels usos col·loquials i també revisa la bibliografia sobre el tema. En la part final, l'estudi tracta sobre les alteracions de la forma verbal produïdes per l'enclisi dels pronoms, sobre la repetició de pronoms clítics i, molt breument, sobre els clítics no pronominals.

En el conjunt dels capítols, els autors, amb un llenguatge senzill, però científicament molt rigorós, i evitant les disquisicions teòriques, aconsegueixen una descripció molt detallada i completa de la morfologia del català general i dels processos fonològics associats als canvis morfològics. Les aportacions sobre la variació dialectal són importants i en alguns estudis es produeixen de manera sistemàtica. Cal destacar especialment la feina de coordinació entre els diferents treballs, perquè, en general, no hi ha repeticions entre els que tracten aspectes lingüístics de difícil delimitació (com els capítols que tracten la prefixació, la composició i la fraseologia) o que tenen elements comuns (com els dos capítols dedicats a la flexió verbal).

En conjunt, l'obra representa una aportació notable al coneixement de l'estructura morfològica del català; en primer lloc, perquè hi ha descripcions de determinats aspectes de la morfologia d'aquesta llengua que es tracten aquí per primera vegada; en segon lloc, perquè l'usuari pot trobar-hi reunida molta informació sobre la llengua que calia espigolar en publicacions molt diverses, no sempre de fàcil accés; i, en tercer lloc, perquè, en general, tots els treballs ordenen aquesta informació tan completa d'una manera molt sistemàtica.